

תולדות ב

לכאורה יש לומר בפשטות, שגבי רבקה א"צ לפרש ש, כאן מלאים, שהרי מפורש בכתוב, "וימלאו ימי' לדת", וכל החידוש הוא רק בפירוש, "בעת לדתה" דתמר, שמשנה הכתוב בלשונו מפני ש, "לא מלאו ימי' (כי לז' חדשים ילדתם)".

אבל נוסף לכך, שעפ"ז תוגדל ביותר התמי' דלעיל – מאי דוחקי' דרש"י כאן לפרש הכתוב דתמר לקמן (מאחר שהכתוב כאן אינו דורש שום ביאור ליישובו, כ"א רק את צד השינוי דתמר) – הרי רש"י עצמו נקט לקמן בפ' וישב (ע"ד) לשון המדרש, "להלן למלאים ו- כאן לחסרים", וכיון שכאן לא נחית לפרש ש, "כאן למלאים" (כי למותר הוא כנ"ל), מאי שנא גבי תמר שמפרש, ו- להלן למלאים" (לאחר שמביא שם לשון הכתוב, "וימלאו ימי' וגו'")?

ב. אח"כ מעתיק רש"י, "והנה תומם" ומפרש, "חסר", ובתמרי' תאומים מלא לפי ששניהם צדיקים אבל כאן אחד צדיק ואחד רשע".

וגם בזה יל"ע, ע"ד הנ"ל, מה ראה רש"י לעמוד כאן על השינוי לקמן

א. "וימלאו ימי' לדת והנה תומם בבטנה", ופרש"י, "וימלאו ימי', אבל ב- תמר כתיב: ויהי בעת לדתה שלא מלאו ימי' כי לז' חדשים ילדתם".

וצריך ביאור:

נתבאר כמ"פ, שכאשר ישנה סתירה בין שני כתובים, דרכו של רש"י ליישבה בכתוב השני, במקום שמתעוררת הסתי' רה. וא"כ קשה בנדו"ד – מה ראה רש"י לעמוד כאן על השינוי בין לשון הכתוב כאן ולשון הכתוב לקמן בתמר?

ובפרט שעה"פ (הנ"ל), "ויהי בעת ל- דתה" (בפ' וישב) חוזר רש"י ליישב שינוי זה, "וברבקה הוא אומר וימלאו ימי' ל- לדת להלן למלאים וכאן לחסרים" – וא"כ יפלא ביותר אמאי הוזק לפרשו גם כאן, לפני שמתעוררת שאלת השינוי בין שני הכתובים?

גם יש לדייק בל' רש"י כאן – ש- מבאר רק הכתוב דתמר, שלא מלאו ימי' כי לז' חדשים ילדתם", דלכאורה הו"ל לפרש לכל לראש את הכתוב דידן, ש- רבקה ילדתם למלאים, ואח"כ להוסיף, אבל תמר לא מלאו ימי' כו".

וביותר תמוה: מקורו של רש"י הוא במדרש רבה על פסוק זה – והרי שם הלשון, "להלן חסרים וכאן מלאים", ואילו רש"י מסביר רק לשון הכתוב דפ' וישב, ובנוגע לרבקה אינו מפרש כלום!

(1) פרשתנו כה, כד.

(2) וישב לח, כז.

(3) פס"ג, ח. ועד"ז בב"ר לקמן בפ' וישב

(פפ"ה, יג).

(4) ראה ס' זכרון על פרש"י כאן, שהכוונה לחסרון היידי ולא האליף. ע"ש. וראה גם חזקוני ורד"ק כאן. אבל בפ' המיוחס לרש"י (לבי"ר פפ"ה, יג): בלא אליף (ובא' מכת"י רש"י שתח"י הגירסא כאן "חסר אלף"). וכ"כ בזה"ב עת, ב. – וראה בעה"ט ופענח רזא כאן, "חסר א' וחסר י' כתיב". ע"ש. ואכ"מ.

(*) ובגו"א כאן (וראה גו"א וישב שם), ש- תאומים" מלא דחמר היינו מלא וי"ל. ע"ש.

בהפלוגתא' אם היולדת לט' יולדת ל-
מקוטעין או לאו: ולמ"ד שאינה יולדת
למקוטעין, כל לידה (לתשעה חדשים)
היא לט' חדשים שלמים – הרי עדיין
עיקר התמי' במקומו עומד: סוף-סוף ל-
מאי נפק"מ אם ילדה לט' חדשים שלמים
או לא?⁶

ועל זה מתרץ רש"י – „אבל בתמר
כתיב ויהי בעת לדתה שלא מלאו ימי'
כו", כלומר: התיבות „וימלאו ימי'" לא
נכתבו כאן אלא ללמדנו כוונת השינוי
גבי תמר, „ויהי בעת לדתה", ששם (ב-
תמר) לא היתה הלידה באופן ד' „וימלאו
ימי'".

כלומר: לולא הכתוב כאן „וימלאו
ימי'" (ברבקה), לא היינו יודעים לדייק
שהכוונה בתיבות „בעת לדתה" (בתמר)
היא „לחסרי" (והיינו מפרשים הכתוב
כפשוטו, שרק בעת לדתה נודע לתמר
שתאומים בבטנה)⁷; אבל לאחר שנאמר
ברבקה הלשון „וימלאו ימי'" משא"כ

(„תאומים מלא") גבי תמר? ובפרט שבפ'
וישב שם מיישב רש"י (עוה"פ) גם שינוי
זה.

גם צריך ביאור בעצם פירושו בזה
שתיבת „תאומים" כאן היא „חסר":

נתבאר כמ"פ – וכ"כ כמה מפרשי
רש"י – שהשינויים ד' „מלא" ו' „חסר" כש-
לעצמם אינם ענין המעורר קושי בפשוטו
של מקרא (שלכן ע"פ רוב א"ן רש"י
מבאר הטעם לחסרות כו' שבמקרא, וב-
מקום שרש"י מבאר טעמם, ה"ז רק משום
שע"ז מתבאר דבר הקשה בפשוטו של
מקרא. ועפ"ז יש להבין בנדוד"ד – מה
קשה בל' הכתוב „והנה תומם בבטנה"
שבגלל זה מדייק רש"י ש' „תומם" חסר
כתיב?

ג. ויש לומר הביאור בכל זה:

כוונת רש"י בפירושו על „וימלאו
ימי'" היא לתרץ (לא קושי השינוי בלי-
מוד הפסוק דפ' וישב, אלא) שאלה המת-
עוררת כאן, והיא – שהתיבות „וימלאו
ימי'" נראות כמיותרות – דלכאורה מאי
קמ"ל? הלא מובן מאליה שהלידה (ע"ד
הרגלי) היא לאחר ש' „מלאו" הימים ל-
לדת – שלכן לא מצינו עד כאן, בכל
המקומות שהוזכר ענין של לידה, שה-
כתוב יקדים לזה „וימלאו ימי'" וכיו"ב.
ומה מחדש הכתוב כאן ש' „וימלאו ימי'?"

[בתרגום יונתן כאן איתא „ושלימו
מאתן ושובעין יומי עיבורה למילד",
והיינו שט' חדשי העיבור היו ט' חדשים
שלמים (ולא ילדה באמצע החודש הט').

אבל מלבד זאת שפירוש זה תלוי

(6) נדה כו, א. ועוד.

(7) ומפרש"י שמות (ב, ג) „והם בדקו אחרי'
לסוף ט"ו משמע שס"ל לרש"י שהיולדת לט' אינה
יולדת למקוטעין (אף שהיולדת לשבעה יולדת ל-
מקוטעין, כפרש"י שם. וראה נדה לח, ריש ע"ב.
וש"נ. רש"י נדה כו, א ד"ה כ"ג) – ראה ס' זכרון,
משכיל לדוד, באר בשדה ועוד על פרש"י שם.
וראה לקמן סעיף ה' ובהנמנן בהערה 22.

(8) ראה מעשה ה' פרשתנו (רפכ"ז). נזר הקודש
(השלם) לב"ר פרשתנו שם. באר בשדה על פרש"י
כאן.

(9) ראה רא"ם (ועוד מפרשים) לפרש"י וישב
לח, כה ד"ה הכר נא.

(*) ולהעיר, שבדפוס שני דפרש"י כאן (וכן בפ'
וישב שם) שתמר ילדה לו' חדשים וששה יום. וכן
נעתק ביפה תואר השלם לב"ר פרשתנו שם.

(5) ראה דברי דוד ודבק טוב פרשתנו בפסוק
שלפניו (כה, כג). גורא בראשית א. יד. משכיל לדוד
שם ובפ' עקב ט, יא (ובכ"מ). ועוד.

בתמר כתיב „ויהי בעת לדתה“ (במקום „וימלאו ימי“ לדתה), הרי שינוי זה שבין הכתובים מלמדנו, שבתמר „לא מלאו ימי“.

ומתורץ בפשטות טעם השינוי בלשון רש"י – שכאן מפרש רק „ויהי בעת לדתה“ דתמר ואילו בפ' וישב כותב „להלן למלאים וכאן לחסרים“ – כי כאן בפרשתנו כוונת רש"י היא לתרץ היתור ד„וימלאו ימי“, וע"ז מפרש שבא להשמיענו את הפירוש ד„ויהי בעת לדתה“ שנאמר גבי תמר (ולכן אין צורך לכתוב מאומה בנוגע ל„וימלאו ימי“), משא"כ להלן בפ' וישב כוונת רש"י היא ליישב את שינוי הלשונות בין שני המקומות – ובהתאם לזה כותב שם¹⁰ „להלן למלאים וכאן לחסרים“.

ד. אלא שעדיין אינו מובן:

א) כיון שהתיבות ד„וימלאו ימי“ לא באו כאן אלא להורות על כוונת הכתוב בתמר – מדוע נאמרו דוקא בפרשתנו גבי רבקה, ולא בלידה הסמוכה ללידת פרץ וזרח (בלידת ער ואונן או בלידת שלהי), שאז ה' השינוי בולט יותר (שבאותה פרשה עצמה משנה הכתוב בלשונו בין לידה ללידה)?

ב) בתוכן הענין אינו מובן – למאי נפק"מ שתמר „לא מלאו ימי“ כי לו' חדשים ילדתם¹¹ (והרי התורה אינה מספרת את כל פרטי המאורעות של האבות והשבטים וכו', כ"א רק אותם השייכים לתוכן הסיפורים).

ג) לאחר שפירש רש"י שמדיוק הכתובים אנו למדים שיש לידה באופן ד„מל-

אים“ ובאופן ד„חסרים“, יש מקום לתמוה: כיון שעיבורה של רבקה הי' מתוך צער גדול (יותר גם מהצער ה' כללי ד„הרבה ארבה עצבונך והרונך“¹²), וכמ"ש¹³ „ויתרוצצו הבנים בקרבה (עד ש)תאמר אם כן למה זה אנכי“, ונפרש¹⁴ „ותאמר אם כן גדול צער העבור, למה זה אנכי מתאוה ומתפללת על הריון“ – מדוע סיבב הקב"ה שצדקת זו תסבול צער הריון משך זמן רב כ"כ, ולא תלד לפני שמלאו ימי, לו' חדשים?

וכדי ליישב שאלות אלו ממשיך רש"י בד"ה שלאח"כ „והנה תומם – חסר, וב' תמר תאומים מלא לפי ששניהם צדיקים, אבל כאן אחד צדיק ואחד רשע“. כלומר: לאחרי שרואים שהכתוב מחלק בין שתי הלידות דרבקה ותמר כדי ללמד שזו למלאים וזו לחסרים – מסתבר לומר שיש להשוות ולדייק גם בשאר ה' שינויים שביניהם, שכאן כתיב „תומם חסר ובתמר תאומים מלא“ – כי בזה מודגש, שכל כוונת הכתוב כאן היא להשוות את שתי הלידות ולהדגיש את ה' שינויים ביניהן, דאף ששתיהן ילדו תאומים, מ"מ ה' שינוי עיקרי ביניהן.

ובזה מתורצות השאלות דלעיל: ה' תמי' מדוע דוקא ברבקה נאמר היתור ד„וימלאו ימי“ (ללמדנו שגבי תמר היתה הלידה באופן ד„לא מלאו ימי“), וגם הטעם וסיבת השינוי וההפרש ביניהן (ש' זו למלאים וזו לחסרים) – שכ"ז מתיישב בשינוי השני שביניהן, שכאן „תומם חסר, ובתמר תאומים מלא“ – „לפי (ש)שם, בתמר שניהם צדיקים אבל כאן אחד צדיק ואחד רשע“, כלומר: כיון שבלידת תמר היו שניהם צדיקים, לכן זכתה¹⁵

(12) בראשית ג, טז וברש"י שם.

(13) פרשתנו כה, כב. וראה ראב"ע שם.

(14) ובאמרי שפר כאן (וכן בצידה לדרך וישב

(10) והטעם שהוצרך רש"י לפרשו ע"ה"פ (אף

שמוכן מפירושו כאן) – ראה לקמן סעיף ו.

(11) וישב לה, ג"ה.

שיוקל לה צער הריון וילדתם לז', משא"כ רבקה שאחד מבני' ה' רשע – לא זכתה לז', ולכן „וימלאו ימי' ל-לדת“.

כאן „לחסרים“ היות שאין זו לשון ברר-רה (ל„בן חמש למקרא“), ולכן מפרש כאן שילדה לז' ¹⁹, ובפ' וישב מקצר וכ' „לחסרים“ – כי סומך על פירושו כאן ²⁰.

אבל עדיין אינו מיושב כל צרכו, כי בתיבת „חסרים“ מצינו (במפרשים) שני פירושים: א) כפרש"י – לידה לז' חד-שימי, ב) שלא היו ט' חדשים שלמים (ו) כמ"ד שגם היולדת לט' יולדת למקור טעין ²². וא"כ מהו הטעם שרש"י מכריע כאן שהכוונה היא ללידה לז' חדשים?

וגם אם יש איזה הכרח לזה (ממק"א) – למה לו לרש"י להכריע ולהכנס כאן לפרטי החילוקים שבדבר, אם החסרון ה' בימים בלבד, או חסרון בחדשים – לז' חדשים ילדתם?

אמנם ע"פ משנת"ל בביאור המשך שני פירושי רש"י י"ל, שזוהי הקדמה לדבור השני בפרש"י, שבו מדייק „תומם חסר“, שההכרח לדייק כן הוא מפני ה' קושי ב„וימלאו ימי“, שרבקה לא ילדה

ועפ"י מיושב ג"כ – קרא זה ד' „וימלאו ימי' גר' והנה תומם בבטנה“ למה לז' הרי כבר ידעה רבקה מזה, כמפורש לפנינו „ויתרוצצו הבנים גר' ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך ושני לאומים גר' ¹⁵, ומה מחדש כאן הכתוב? וע"פ הנ"ל מובן, כי מ"ש „והנה תומם בבטנה“ הוא רק נתינת טעם על „וימלאו ימי' ללדת“, דמה שילדה למלאים ולא לז' כמו תמר הוא מפני ש„תומם – חסר – בבטנה“ ¹⁸.

ה. ע"פ הנ"ל יומתק עוד דיוק בלשון רש"י כאן, שמסיים „אבל בתמר . . כי לז' חדשים ילדתם“, ולא כתב בקיצור (ע"ד לשון המדרש כאן, וכן הוא לשון רש"י עצמו בפ' וישב, כנ"ל) „כי לחסרים ילדתם“?

בפשטות יש לומר, שרש"י לא נקט

שם, דכיון ששניהם צדיקים מיהר הקב"ה להביא צדיקים לעולם, משא"כ ברבקה שהי' אחד רשע.

(15) כה, כבינ.

וגם זה ש„תומם חסר . . אחד צדיק ואחד רשע“ אינו חידוש, כמובן מפרש"י עה"פ „ויתרוצצו הבנים גר'“, וכן מדברי ה' „שני גוים גר' ושני לאומים גר' ולאום מלאום גר'“.

(16) ובפרט שהכתוב מדייק „והנה תומם ש-משמעו חידוש (רש"י כאן).“

(17) ואולי זהו טעמו של רש"י שמעתיק בהד"ה גם תיבת „והנה“ (וכן הד"ה בפרש"י וישב שם „והנה תאומים“) – להדגיש שפירוש „תומם חסר“ הוא המשך (ונתינת טעם) ל„וימלאו ימי“.

(18) ועפ"י מובן טעם הוספת תיבת „בבטנה“ (ש-לכאורה מיותרת היא. וראה ספורנו כאן) – להדגיש, שהחסרון (ד„אחד רשע“) נגע גם ברבקה עצמה (שלכן סבלה צער העיבור כו'), כיון ש„הנה תומם בבטנה“.

(19) ולהעיר שהענין דלידה לז' הובא ברש"י

ישן לעיל (וירא כא, ב).

(20) וי"ל שסמך גם על פירושו בפ' וישב שם (לה, כד) ד"ה כמשלש חדשים – וע"פ פ' הרא"ם שם, דמ"ש רש"י „רובו של ראשון ורובו של אחרון ואמצעי שלם“ (ולא פ"י ג' חדשים ממש) היינו משום שתמר ילדה לז', וזהו שליש ימי עיבורה. ע"ש. וכבר האריכו המפרשים בדברי הרא"ם. ואכ"מ.

(21) וחסרים היינו „לחדשים חסרים“ (פ' ה' מיוחס לרש"י לב"ר פפ"ה שם). וראה מדרש לקח טוב כאן „וימלאו ימי' ללדת – לעיבור תשעה“.

(22) ראה נור הקודש (השלם) לב"ר פפ"ה, יא (סד"ה לא סוף). מהרז"ו ורש"י לב"ר פרשתנו שם. – ולכאורה כ"ה להתביע כאן, שמפרש „וימלאו“ מאתים ושבעים יום – דהיינו מלאים בימים (ולא רק לחדשים), שזוהי מובן לכאורה, שחסרים דתמר היינו בימים, ט' מקוטעין.

אור – איך יתכן, שדוקא מהררין ד' רבקה, שהי' בתכלית הצניעות והקדושה, נולדו „תומם חסר“, „אחד צדיק ואחד רשע“?

ויש לומר בזה (ע"פ פנימיות הענינים) ע"פ משנת במק"א²⁵ בביאור מחז"ל²⁶ (והובא בפרש"י) עה"פ²⁷ „ויתרוצצו ה' בנים בקרבה“, שכבר במעי אמו הי' עשו „רץ“ לעבודה זרה – דלכאורה תמוה, כיצד יתכן שבנו של יצחק ורבקה, ש' נולד בתכלית הקדושה והטהרה, תהי' לו משיכה בטבע לעבודה זרה, באופן שזה הי' טבע נפשו עוד קודם שנולד, גם בהיותו במעי אמו „תחומה" של רבקה)?

ונת' בזה, שזה שנולד עשו בטבע כזה הי' כדי שיוכל להגיע למעלת „הכובש את יצרו“, וכמבואר בארוכה בשמונה פרקים להרמב"ם²⁸ אודות שני הסוגים בעובדי ה' – „החסיד המעולה" שמלכת' חילה אין בו נטיות לרע כו' ומתאוה רק לטוב, ו„הכובש את יצרו" שמתאוה אל הפעולות הרעות . . . ויכבוש את יצרו". וכן הוא בנוגע לעשו, שזה שנולד בטבע להיות „רץ“ לעבודה זרה, היינו משום שהיו לו הכחות הרוחניים הדרושים להיות „כובש את יצרו“, ואם הי' ממלא כוונה זו הרי לא זו בלבד שהי' שווה ליעקב, אלא אדרבה, כמבואר ברמב"ם שם, „הכובש את יצרו" הוא „יותר חשוב ויותר שלם" מ„החסיד המעולה".

ומזה מובן גם בנוגע ללשון רש"י עה"פ „והנה תומם בכטנה" – ש„כאן אחד צדיק ואחד רשע“, שאין הכוונה רשע

לז' כמו תמר, וסבלה צער עיבור שני חדשים יתרים, ועכצ"ל שזהו לפי שהי' כאן „חסר" וחסרון – „כאן אחד צדיק ואחד רשע".

ו. אבל עדיין צ"ב בפרש"י בפ' וישב:

לאחרי שכבר פירש בפרשתנו ה' הפרש בין שתי הלידות [ובשני הפרטים: זמן הלידה – מלאים או חסרים: ההפרש בהנולדים – „תומם חסר" לפי שאחד רשע, או תאומים מלא לפי ששניהם צדיקים] – מדוע חזר רש"י ופירש כ"ז עוה"פ בפ' וישב?

ויש לומר הביאור בזה: כשלומדים בפ' וישב פרטי הסיפור אודות עיבורה של תמר – מתעוררת תמ' גדולה: ה' עיבור דרבקה הי' בתכלית הצניעות (ונוסף לזה שבא כתוצאה מתפלתם של צדיקים²⁹), ואילו עיבורה של תמר הי' באופן הפכי³⁰ – וכיצד יתכן שרבקה סבלה בצער העיבור ימים (וחדשים) מלאים, ותמר ילדתם „לחסרים", לז' חד' שים?

ולכן הוצרך רש"י לחזור ולהדגיש בפ' וישב, שלמרות אופן עיבורה של תמר, הפירוש ד'ויהי בעת לדתה" הוא „לחסרים" (בניגוד לרבקה שהי' „ל' מלאים") – וטעם הדבר, שזהו מצד ה' נולדים, כהמשך הכתוב „והנה תאומים בבטנה" – „מלא ולהלן תומם חסר לפי שהאחד רשע אבל אלו שניהם צדיקים".

ז. אמנם לכאורה ענין זה דורש בי-

(23) פרשתנו כה, כא וברש"י.

(24) ואף שתמר לש"ש נתכוונה (ראה רש"י וישב לח, יד. וברש"י שם, טו וכן שם, כו) „בבית חמי' היתה צנועה" – מ"מ, באופן גלוי „הפקירה עצמה" (ל' רש"י שם לח, יד).

(25) לקי"ש ח"כ ע' 109 ואילך.

(26) ב"ר פס"ג, ו. זהו פרשתנו קלט, רע"א.

(27) כה, כב.

(28) פ"ו.

בפועל, אלא שנולד בטבע של נטי' ל' רע"י, אבל ביחד עם זה ניתנו לו הכחות הדרושים לכבוש את יצרו.

וזהו גם הקשר הפנימי בין שני הענינים שבכתוב זה – (א) „וימלאו ימי' ללדת“, לידה למלאים (ולא לז' חדשים ככתמר), (ב) „תומם חסר“ לפי ש, אחד צדיק ואחד רשע“ (ולא כתמר ששניהם צדיקים) – ששניהם תלויים זב"ז למעל' יותא: „וימלאו ימי“ מורה בפשטות על ענין של שלימות (היפך לידה „לחס' רים“, וענין השלימות הוא בכך³⁰ שמ' הריון זה היו „תומם חסר“ . אחד צדיק ואחד רשע“, שזוהי תכלית השלימות, האיחוד דשתי המעלות ז' החסיד המ' עולה“ ו„הכובש את יצרו“.

[ובעומק יותר יש לומר, שזה ש, תומם

חסר“ (שיש כאן ענין של חסרון) היינו רק מצד הנולדים, יעקב ועשו, שאצל עשו הי' טבע של רע, משא"כ מצד רבקה אין כאן שום חסרון, ואצלה יש רק ענין של „מלאים“ ושלימות („וימלאו ימי“), כי מצדה אין כאן שום ענין של רע (ב' פועל), אלא רק המעלה והעילוי³¹ הבא על ידי העבודה ד, כובש את יצרו“].

ויש לומר, שזהו גם הטעם (הפנימי) שכבר אצל רבקה מרמז הכתוב ע"ד לידת תמר „ששניהם צדיקים“ – כי ביטול הרע של עשו (שזהו תיקונו של עשו) יבוא בפועל על ידי „תולדות פרץ“ (בן תמר), משיח צדקנו, כשיקויים ה' יעוד³², „ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה“³³, במהרה בימינו ממש.

(משיחות ש"פ תולדות תשד"מ,

ש"פ ראה תשמ"ג)

(29) להעיר מתניא פ"ג (יח, סע"א). פכ"ז (לד,

א).

(30) להעיר מנזר הקודש (השלם) לב"ר פרשתנו שם, שזה שהיו מלאים בא להורות שהי' הבירור והזיכור (דימי העיבור) בשלימות, שעשו קלט כל הווהמא כו', וע"ז יצא יעקב נקי וברור בלא עירוב הפסולת כו'. ע"ש.

(31) ראה לקו"ש שם ע' 112.

(32) עובדי' א, כא.

(33) ולהעיר שמש"ח אתא לאתבא צדיקיא

בתיובתא (לקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש ג, סע"ב.

ועוד. וראה זח"ג קנג, ב). – וראה לקמן ע' 188.

תולדות ג

(כמש"נ⁹, ויקרא אברהם שם המקום ה' הוא ה' יראה . . יראה"), וכן אתה מוצא ביצחק שראה אותו בנוי [וראה אותו חרב וראה אותו בנוי] ומשוכלל לעתיד לבוא (כמש"נ¹⁰), "ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'". . . וכן אתה מוצא ביעקב שראה אותו בנוי וראה אותו חרב וראה אותו בנוי ומשוכלל לעולם הבא (כ' מש"נ¹¹), "מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים"¹².

אולם י"ל שברמזו הבארות המבואר ברמב"ן יש חידוש לגבי הראי' דבתי-ה-מקדש של האבות המרומזת בכתוב (כדרשת הספרי כו') [בנוסף לעצם הענין, שבפירושו של הרמב"ן מוסבר סיפור ארוך בתורה ש"אין בפשוטי הספור תוע' לת']:

(א) הרמז שבספרי (ומדרש) משמיענו זה רק באופן כללי, "ראה אותו בנוי וחרב ובנוי וכו'", מבלי לפרש ולפרט שראו את ביהמ"ק הא' הב' ¹³ והג'¹⁴:

א. ברמב"ן על התורה כ' ע"ד ה' בארות דיצחק: "יספר הכתוב ויאריך בענין הבארות ואין בפשוטי הספור תוע' לת ולא כבוד גדול ליצחק, והוא ואביו עשו אותם בשוה, אבל יש בדבר ענין נסתר בתוכו כי בא' להודיע דבר ה' עתיד, כי באר מים חיים¹⁵ ירמוז לבית אלקים אשר יעשו בניו של יצחק ולכן הזכיר באר מ"ח כמו שאמר מקור מים חיים את ה', וקרא הראשון עשק ירמוז לבית הראשון . . . והשני קרא שטנה . . . והוא הבית השני . . . והשלישי קרא רחובות הוא הבית העתיד שיבנה במהרה בימינו והוא יעשה בלא ריב ומצה והאל ירחיב את גבולנו . . . וכתוב בבית ה' שלישי ורחבה ונסבה למעלה למעלה ופרינו בארץ".

והנה הרמזים ע"ד ג' בתי המקדש אצל האבות מצינו גם במ"א, כדאיתא ב' ספרי (ובמדרש¹⁶) ש"כן אתה מוצא באב' רהם שראה אותו בנוי וראה אותו חרב וראה אותו . . . בנוי ומשוכלל לעת'ל

(9) וירא כה, יד.

(10) פרשתנו כו, כז.

(11) ויצא כה, יז.

(12) וראה השינויים והגירסאות בדפוסים שונים

דהספרי ובב"ר שם.

(13) בב"ר פנ"ז שם לפנינו (באברהם): חרב ובנוי חרב ובנוי . . . בנוי ומשוכלל לעת'ל. אבל במת"כ ויפ"ת שם, שהגירסא הנכונה היא "בנוי וחרב ובנוי (. . . ומשוכלל לעת'ל)" – כמש"ספס"ה ופס"ט שם.

(14) ובפשוטות מפרשים (במפרשי המדרש שם) שקאי על בית הא' ובית הג'. אבל ראה נור הקדש ספס"ה ופס"ט שם. אלשיך שבהערה 57. וראה לקמן הערה 58.

(1) פרשתנו כו, כז. הובא ברבינו בחי' (שם, יט) בשינוי לשון קצת. ובדרשות ר"י אבן שועיב פרשתנו שם – הובא ע"דו בשם מדרש. וראה גם בארוכה כלי יקר שם.

(2) בבחי' כאן: אבל טעם הספור לפי שהם רמז על העתיד. ובדרשות אבן שועיב שם "כי כל ענייני האבות וספורים ומעשיהם הכל רמז לבנים".

(3) פרשתנו שם, יט.

(4) ירמ' יז, יג.

(5) יחזקאל מא, ז.

(6) פרשתנו כו, כז.

(7) ברכה לג, יב.

(8) ב"ר פנ"ז, י"ד (באברהם). ספס"ה (ביצחק).

פס"ט, ז (ביעקב).